

УДК 373.542:811.

Липовецька А. І., ст. IV курсу історико-філологічного факультету;
науковий керівник – Шкабаріна М. А., к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ПРИСЛІВНИК» У 7 КЛАСІ

***Анотація.** У статті охарактеризовано методикою вивчення частин мови у закладі загальної середньої освіти. Обґрунтовано особливості вивчення прислівника. Розкрито сутність поняття «метод навчання». Проаналізовано методи навчання на уроці української мови. Розкрито сутність поняття «Інтерактивне навчання». Наведено приклади інтерактивних методів навчання під вивчення теми «Прислівник». Акцентовано увагу на перспективності інтерактивних методів навчання.*

***Ключові слова:** морфологія, прислівник, метод навчання, інтерактивні методи навчання.*

***Abstract.** The article characterized the methodology of studying parts of the language in general secondary school. Substantiated features of the study of the adverb. Analyzed methods of teaching at a lesson of the Ukrainian language. Revealed the essence of the concept «Interactive learning». Given examples interactive methods of teaching, when learning a topic «Adverb». Accentuated an attention on perspectives interactive methods of teaching.*

***Key words:** morphology, adverb, method of teaching, interactive methods of teaching.*

Сучасні вимоги шкільної освіти передбачають застосування нових підходів і методів навчання. Особливого значення вони набувають під час вивчення складних тем, оскільки допомагають учням глибше засвоїти навчальний матеріал. Однією з таких тем є «Прислівник», який вивчається у 7 класі. Сучасний прислівник є одним із складних граматичних класів, який має сукупність різних морфологічних, синтаксичних і семантичних ознак.

Аналіз останніх досліджень дав змогу з'ясувати теоретичні засади навчання морфології української мови розроблені такими вченими: О. Біляєв, В. Горяний, Н. Грипас, В. Мельничайко, М. Плющ, М. Шкільник та ін. В українській лінгводидактиці сутність інтерактивного навчання досліджували Н. Захлопана, І. Кочан, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Січкарук та ін.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови під час вивчення теми «Прислівник» у середній школі.

Реалізація мети передбачає вирішення низки завдань: опрацювати наукову літературу з теми дослідження; визначити методичні особливості та ефективні інтерактивні методи вивчення теми «Прислівник» у 7 класі.

Методика вивчення морфології – один із провідних розділів загальної методики навчання української мови в закладах загальної середньої освіти різних типів. Основне її призначення – забезпечувати системний підхід у навчанні мови, оскільки вивчення фонетики, лексики, словотвору, а також робота з орфографії й пунктуації може бути результативною тільки за умови нерозривного зв'язку з морфологією. Граматичні ж зв'язки й закономірності безпосередньо чи опосередковано впливають на оформлення окремих лексичних і фразеологічних одиниць, словотвірні процеси, функціонування окремих компонентів звукової будови мови. Пізнавальне значення вивчення морфології полягає в тому, що вона подає систему знань про мову, її структуру й закономірності функціонування, сприяє розумовому розвитку учнів. Практичне значення: морфологія є основою для засвоєння орфографії, пунктуації, куль тури мовлення; формування правописних, мовленнєвих та інших умінь і навичок [1, с. 143].

Розділ «Морфологія» займає чільне місце у шкільному курсі української мови, оскільки його вивчають упродовж усіх навчальних років. Однією з найскладніших тем розділу «Морфологія» є прислівник.

Прислівник – повнозначна незмінювана частина мови, що виражає ознаку дії, стану чи ознаку якості або предмета. Прислівник у реченні пов'язується з дієсловом, виконуючи роль обставини дії, наприклад: Синіла (де?) навкруги далечінь (Гонч.); Надворі (як?) весело. За значенням і синтаксичною роллю в реченні прислівники поділяються на три розряди: означальні, обставинні та безособово предикативні. Особливістю морфологічного складу є співвіднесеність їх з усіма частинами мови. Ця співвіднесеність вказує на їх походження як класу адвербіальних (прідієслівних слів) [2, с. 288–290].

Прислівник є важливою і рівноправною категорією в порівнянні з іншими частинами мови, що характеризується значним синтаксичним, текстовим і комунікативним потенціалом. Однак, незважаючи на ілюзорну прозорість дефініції «прислівник», можна впевнено стверджувати, що цей термін не набув об'єктивного і повного роз'яснення в сучасній лінгвістичній науці. Саме тому з метою уникнення дисбалансу, що склався в філологічних дослідженнях, виникла необхідність поглибленої систематизації наукових підходів до вивчення прислівників, визначення його статусу в системі частин мови і особливостей функціонування в різносистемних мовах, зокрема української.

Основне призначення лінгвістичної змістової лінії полягає в спрямованості на оволодіння учнями українською мовною системою для свідомого використання її під час спілкування, удосконалення власного мовлення [3].

Цікаві технології навчання морфології розробляє С. Омельчук (урок-дослідження, урок наукового міркування), які передбачають розв'язання проблемних ситуацій, містять комунікативний компонент, утім вони спрямовані, насамперед на формування мовної компетентності [4].

Вивчаючи прислівник, семикласники повинні оволодіти певним рівнем мовної компетентності, яка полягає в усвідомленні загального значення, морфологічних ознак, синтаксичної ролі цієї частини мови, умінні знаходити прислівники в реченнях і текстах, визначати граматичні ознаки, утворювати ступені порівняння та правильно наголошувати прислівники, помічати й усувати помилки в правописі їх, складати з прислівниками речення й мікротексти, уживаючи цю частину мови для зв'язку речень у тексті; створювати усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення. Основним завданням учителя є підбрати ті методи навчання, які можуть у найбільш повній мірі реалізувати мету уроку.

Метод навчання – спосіб упорядкованої взаємодії діяльності учителя й учнів, спрямований на розв'язання навчально-виховних завдань. Методи навчання становлять систему способів діяльності суб'єктів навчального процесу, сукупність прийомів, спрямованих на досягнення певної мети засвоєння мовного матеріалу [5, с. 7–8]. Щоб виділити характеристики системи «метод навчання», проаналізуємо визначення методу навчання.

Серед прихильників класифікації методів навчання української мови за способом взаємодії вчителя й учнів, поряд із О. Біляєвим, варто назвати С. Карамана, В. Мельничайка, М. Пентилюк, Л. Рожило та ін. За твердженням одного з них, С. Карамана, ці вчені виділяють такі методи: усний виклад учителем матеріалу, бесіда вчителя з учнями, спостереження учнів над мовою, робота з підручником, метод вправ [6, с. 110]. С. Караман до названих основних методів навчання рідної мови додає ще комп'ютеризоване навчання [6, с. 112].

О. Біляєв про методи навчання: «У викладанні мови витримали випробування часом багато традиційних методів навчання, зокрема, розповідь учителя, евристична бесіда, спостереження над мовою та ін. Було б, звичайно, неправильним протиставляти їм, як «активні» нові методи, що з'явилися в шкільній практиці. Адже кожен метод по-своєму служить досягненню мети уроку» [7, с. 53].

У праці «Загальні методи навчання» Г. Ващенко приділяє увагу методиці роботи над книгою, яку розробляв український педагог К. Ушинський. Методика пояснювального читання базується на розумінні Ушинським ролі мови в духовному розвитку людини. На його думку – мова, це найцінніша скарбниця національної культури: в ній відбивається світогляд народу, звичай, побут, народна психологія [8, с. 220].

Цікаві технології навчання морфології розробляє С. Омельчук (урок-дослідження, урок наукового міркування), які передбачають розв'язання проблемних ситуацій, містять комунікативний компонент, утім вони спрямовані насамперед на формування мовної компетентності.

Вибір методу залежить від багатьох чинників. Обираючи метод навчання, вчитель-словесник повинен чітко з'ясувати його основну мету, конкретні завдання, які розв'язуватимуться на уроці, визначити його лінгводидактичний потенціал для досягнення. Критерієм ефективності методу є його результативність. Оскільки метод є складовою ширшого поняття «технологія навчання» уважасмо доцільним диференціювати інтерактивні методи навчання української мови відповідно до класифікацій інтерактивних технологій.

Поділяємо думку О. Пометун та Л. Пироженко, які виділяють чотири групи технологій залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- інтерактивні технології *колективно-групового навчання* – технології, що передбачають одночасну спільну (фронтальну) роботу всього класу;
- інтерактивні технології *кооперативного навчання* (організація навчання у малих групах учнів, об'єднаних спільною навчальною метою: робота в парах, робота в малих групах, акваріум тощо);
- технології *ситуативного моделювання* – побудова навчального процесу за допомогою залучення учня до гри, передусім, ігрове моделювання явищ, що вивчаються;
- технології *опрацювання дискусійних питань* – широке публічне обговорення якогось суперечливого питання [9, с. 105–108].

У полі зору методистів широкий спектр сучасних методів, а саме: дискусія, прес, передбачення, «доповідач-респондент», «позначки», щоденник подвійних нотаток, малюнкове письмо, рольова гра, мозковий штурм, «гронування», «сенкан», дослідження, метод помилок та ін. [10].

Найпоширенішими методами слід вважати та доцільно використовувати на уроках української мови:

1) метод «Мозковий штурм» – це метод організації спільної групової та творчої роботи в класі з метою підвищення розумової активності. Мозковий штурм – чудовий спосіб стимулювати творче мислення при вирішенні проблеми. Мета методу «Мозковий штурм» – отримати безліч нових ідей і сформувані на їх основі теми для подальшого аналізу.

2) метод «Асоціативний куц».

Алгоритм складання асоціативного куца:

- записати на дошці в центрі ключове слово чи фразу;
- записати будь-які слова чи фрази, які спадають на думку;
- ставити знаки питання біля частин куца, в яких є невпевненість;
- записувати всі ідеї, які з'являються чи скільки дозволяє час.

3) метод «Сенкан». За допомогою нього можна розвивати здатність узагальнювати, систематизувати інформацію, схоплювати складні ідеї,

розвивати відчуття та уяву і формувати думки декількома словами є дуже важливою навичкою. Це вимагає ретельного обміркування на основі глибокого розуміння речей. Сенкан (японський вірш з п'яти строф) складається за такими правилами: перший рядок має містити слово, що позначає тему (зазвичай, це іменник); другий рядок являє собою опис теми, складається з двох слів (частіше прикметників); третій рядок виражає дію, пов'язану з темою, і складається з трьох слів; четвертий рядок є фразою, що складається з чотирьох слів і виражає ставлення до теми. Останній рядок складається з одного слова – синоніма, який передає сутність теми.

4) Метод «Мікрофон» надає можливість кожному учню та учениці сказати, що запам'яталось на уроці, по черзі, висловлюючи свою думку чи позицію. Правила проведення такі:

– говорити має тільки той учень чи та учениця, у кого в руках наявний «символічний» мікрофон;

– відповіді не коментуються і не оцінюються.

Наприклад:

– На уроці найскладнішим було ...

– Я навчив(-ла)ся ...

– Я вважаю, що говорити українською мовою – це...

5) Стратегія «Метод прес». Етапи «методу прес»:

– Висловлюю свою думку: «Я вважаю...»;

– Пояснюю причину такої точки зору: «Тому що...»;

– Наводимо приклад додаткових аргументів на підтримку своєї позиції;

– Узагальнюємо, формуємо висновки: «Отже...», «Таким чином...».

Аналіз науково-методичної літератури з теми дослідження дав змогу встановити, що курс морфології, з яким учні набувають і поглиблюють свої знання про частину мови прислівник, являє собою важливу ланку. Завдяки вивченню частин мови, учні засвоюють також правила пунктуації та орфографії, загалом виробляється тенденція до розширення словникового запасу, сприяє кращому розумінню семантичної багатогранності української мови, поліпшення зв'язного мовлення та засвоєння норм літературної мови. Серед завдань морфології у 7 класі важливо уміти розпізнавати прислівник у реченні, або тексті; розуміти та вміти використовувати можливості словотворчих та словозмінних процесів; вказувати на ознаку частини мови та їхню роль у реченні.

Отже, слід враховувати, що під час вивчення прислівника у 7 класі, доцільно використовувати інтерактивні, репродуктивні, вербальні, наочні методи навчання. У статті наведено приклади інтерактивних методів. Інтерактивне навчання – насамперед, діалогове навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія вчителя і учня. Під час вивчення прислівника вчитель може використовувати метод «Мозковий штурм» для перевірки засвоєних учнями знань з цієї теми та, щоб отримати відповідь школярів

для спонукання у подальшому вивченні матеріалу. Метод «Асоціативний куш» спонукає до вільного і відкритого мислення учнів про прислівник, як частину мови. Метод «Сенкан» розвиває увагу, допомагає сформулювати лаконічну думку. «Метод прес» та метод «Мікрофон» дають можливість кожному учневі висловлювати думки, ідеї, наводити приклади, робити загальні висновки про те, що вони дізнались під час вивчення прислівника.

Перспективою подальших розвідок вважаємо дослідження потенціалу інтерактивних методів навчання для розвитку творчих здібностей учнів у процесі навчання української мови.

1. Пентилюк М. І., Караман С. О., Караман О. В. та ін. Практикум з методики навчання української мови в загально-освітніх закладах: модульний курс: Посібник для студентів пед. університетів та інститутів. Київ, 2011. 366 с. **2.** Плющ М. Я., Бевзенко С. П., Грипас Н. Я. та ін. Сучасна українська літературна мова: Підручник. Київ, 1994. 414 с. **3.** Шелехова Г. Т. Українська мова. 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою. Українська мова і література в школі. 2013. № 1. С. 32–55. **4.** Омельчук С. Формування граматичних понять з морфології української мови в учнів основної школи. Проблеми граматики і лексикології української мови. Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. 2012. № 9. С. 217–220. **5.** Вашуленко М. С. Методика навчання української мови: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2011. 364с. **6.** Пентилюк М. І., Караман С. О., Караман О. В. та ін. Практикум з методики навчання української мови в загально-освітніх закладах: модульний курс: Посібник для студентів пед. університетів та інститутів. Київ, 2005. 400с. **7.** Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. Київ, 1981. 167 с. **8.** Вашенко Г. Г. Загальні методи навчання: підруч. для педагогів. Київ, 1997. 415 с. **9.** Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ, 2004. 192с. **10.** Пентилюк М. І., Окуневич Т. Г. Сучасний урок української мови. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2007. № 7. С. 57–64.